

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 343.347:796.011.5:[341.16:001]

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2019.35.181336>*Т. М. Акуленко*, аспірантка

Національний університет «Одеська юридична академія»

Кафедра міжнародного та європейського права

Фонтанська дорога, 23, Одеса, 65009, Україна

e-mail: akulenko_tata@ukr.net

РОЛЬ ЮНЕСКО В БОРОТЬБІ З ДОПІНГОМ

Стаття присвячена огляду ролі ЮНЕСКО в сучасній антидопінговій боротьбі. Розглянуті основні історичні етапи створення цієї організації та її становлення як провідної установи Організації Об'єднаних Націй в галузі фізичного виховання, спорту та боротьби з допінгом. ЮНЕСКО на момент свого створення в 1945 році була достатньо далекою від спортивних та антидопінгових питань, але на теперішній момент вона перетворилася в одну з провідних установ Організації Об'єднаних Націй в галузі фізичного виховання та спорту, а також одну з найбільших міжурядових організацій світу, що протистоїть використанню допінгу в професійному спорті.

Ключові слова: ЮНЕСКО, спорт, допінг у спорті, антидопінгова діяльність, Міжнародна конвенція ЮНЕСКО про боротьбу з допінгом в спорті, Антидопінговий кодекс.

Постановка проблеми. Надзвичайна складність та важливість спортивної сфери для сучасного світу зумовлює зростання кількості порушень правил, що встановлені в цій сфері. Великий відсоток від загальної кількості порушень спортивних правил складає порушення заборони на використання допінгу в спорті, коли задля підвищення своїх шансів на отримання омріяних вищих нагород спортсмени готові нехтувати будь-якими заборонами, ризикуючи не тільки засадами «чесного спорту», а й власним здоров'ям і навіть життям. Значній кількості таких порушників протистоїть розгалужена система антидопінгових організацій, роль ЮНЕСКО серед яких надзвичайно важлива. Для подальшого вдосконалення існуючої міжнародної системи антидопінгової боротьби, необхідне детальне вивчення ролі ЮНЕСКО в цій діяльності, що дозволить окреслити подальші наукові та практичні перспективи підвищення її ефективності та подолання завдяки цьому проблеми допінгу в сучасному спорті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сфера наукових досліджень ролі ЮНЕСКО в боротьбі з допінгом має деякі специфічні складності, зумовлені комплексним характером сфери дослідження. Дуже часто дослідники розглядають її лише під одним із кутів. В межах міжнародного права – Х. Г. Хілперт, Л. Касини. В контексті спортивного та міжнародного спортивного права – С. В. Алексєєв, А. Ю. Бордюгова, Л. І. Захарова, С. М. Стороженко, І. Р. Процик, В. Н. Платонов, Ф. Латти, Т. Шульц, М. А. Тіхонова, Р. В. Чередник. З боку прав людини – Дж. Соєк. В межах права Європейського союзу – Дж. Корнбек, С. Витеріл. Через суто медико-фармакологічні проблеми використання та виявлення допінгових препаратів та стану міжнародно-правового врегулювання цієї сфери – Р. Сікман, І. М. Башкін тощо. Загалом, ми можемо констатувати, що до цього часу розгляд ролі ЮНЕСКО безпосередньо в сфері світової антидопінгової діяльності є досить «розмитим» поміж різних галузей наукового знання та потребує подальшої систематизації та узагальнюючих досліджень.

Метою статті є оцінка сучасної ролі ЮНЕСКО в сфері протидії використанню допінгу в спорті; огляд історії її створення в контексті світової антидопінгової боротьби.

би; вивчення актуального досвіду міжнародного співробітництва ЮНЕСКО з іншими міжнародними організаціями, які приймають участь у антидопінговій діяльності; аналіз стану правового врегулювання міжнародного співробітництва в цій сфері та роль ЮНЕСКО в цьому врегулюванні. Необхідно визначити ті міжнародні акти, прийняття яких забезпечило міжнародно-правове закріплення заборони використання допінгу в спортивних змаганнях, а також визначити, яке місце та вплив мають тут нормотворча та інша діяльність ЮНЕСКО в такому закріпленні. Також варто окреслити мережу спеціалізованих міжнародних організацій, які діють в сфері спорту взагалі та антидопінговій діяльності зокрема та провести розмежування їх повноважень з ЮНЕСКО.

Виклад основного матеріалу. Надзвичайна важливість спортивної сфери для сучасного світу, складність суспільних відносин в цій сфері, а також необхідність ефективної регламентації та координації дій усіх учасників міжнародного спортивного руху між собою, зумовили створення значної кількості спеціалізованих та вузькоспеціалізованих міжнародних організацій в сфері спорту. Серед них Міжнародний олімпійський комітет (МОК), Міжнародний параолімпійський комітет, міжнародні спортивні федерації (МСФ), Всесвітнє антидопінгове агентство (ВАДА), спортивні спілки та асоціації тощо. Кожна з цих організацій на своєму рівні та в межах своєї компетенції здійснюють протидію використанню допінгу в спортивній сфері.

Однак, крім спеціалізованих організацій, що були створені безпосередньо для регулювання відносин в сфері спорту, існують організації, створення яких не було безпосередньо пов'язано зі спортивною сферою, але роль яких в сфері фізичної культури й спорту взагалі, та антидопінгової діяльності зокрема, на сьогоднішній день важко переоцінити. Найважливішою з таких організацій є спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури – ЮНЕСКО. Зазначимо, що першочергово діяльність цієї організації не була суто спортивною та антидопінговою, адже вона від самого початку свого створення спрямовувалася на подолання багатьох проблем: проблем дискримінації в галузі освіти і неписьменності; вивчення національних культур і підготовку національних кадрів; вирішення проблеми соціальних наук, геології, океанографії і біосфери та безлічі інших питань. При цьому необхідно визнати, що сьогодні одним із масштабних напрямів функціонування ЮНЕСКО є її діяльність в галузі фізичного виховання і спорту. Саме цей напрямок, а також ту роль, яку відіграє ЮНЕСКО в боротьбі з допінгом в світі спорту, ми і розглянемо.

ЮНЕСКО – яка є правонаступником міжнародного комітету Ліги Націй з питань інтелектуальної співпраці та Міжнародного інституту інтелектуального співробітництва – була створена 16 листопада 1945 року в Лондоні. Її штаб-квартира розташована в Парижі. На Конференції зі створення ЮНЕСКО були присутні делегації з 44 країн світу, глави 37 з них підписали проект Статуту нової організації, Заключний акт Конференції та Акт про створення Підготовчої комісії з питань освіти, науки і культури. Офіційно ж ЮНЕСКО почала функціонувати 4 листопада 1946 року, коли – відповідно до умов її створення – перші 20 держав підписали її Статут [1] і передали на зберігання Великобританії свої ратифікаційні грамоти. За рішенням Генеральної конференції ЮНЕСКО та Генеральної Асамблеї ООН з грудня 1946 році ЮНЕСКО стала невід'ємною частиною системи ООН, одним з великих і важливих її компонентів, пов'язаних з нею спільністю ідеалів і цілей. В даний час в організації налічується 195 держав-членів, 2 держави-спостерігача і 10 асоційованих членів (Україна увійшла до складу ЮНЕСКО 12 травня 1954 року).

Як ми вже зазначали, причини створення ЮНЕСКО були далекими від спортивної та антидопінгової діяльності – лідерів країн, перш за все, турбували питання пошуку шляхів попередження військових конфліктів, досягнення міжнародного миру і загального добробуту людства через співпрацю народів усього світу в сферах освіти, науки і культури, а також необхідності відновлення освітньої системи після Другої Світової війни. Так, учасники Установчої Конференції ЮНЕСКО визнавали величезну роль освіти в утвердженні духу світу і погодилися, що «бар'єри, споруджені в умах

людей, набагато міцніші й довговічніші, ніж всі лінії Мажино, і що, кошти, витрачені на формування людини через освіту, науку і культуру, в кінцевому підсумку більш рентабельні, ніж величезні витрати на оборону» [2, с. 18].

Тож провідна роль в діяльності ЮНЕСКО на момент створення цієї організації відводилася саме питанням освіти. А основною статутною місією організації було проголошено зміцнення миру та безпеки шляхом розширення співробітництва народів у галузі освіти, науки і культури в інтересах забезпечення загальної поваги справедливості, законності і прав людини, а також основних свобод, проголошених у Статуті Організації Об'єднаних Націй, для всіх народів незалежно від раси, статі, мови або релігії. Вкорінення у свідомості людей ідеї захисту миру і загальнолюдських цінностей, терпимості і взаєморозуміння, інтелектуальної і моральної солідарності, ґрунтуючись на розвитку співробітництва народів у галузі освіти, науки і культури. У Статуті ЮНЕСКО проголошується, що думки про війну виникають в умах людей, тому в свідомості людей слід вкорінювати ідею захисту миру [3].

Варто відзначити, що за більш ніж сімдесят років свого існування ЮНЕСКО перетворилася в одну з найбільших міжурядових організацій світу, яка протягом своєї історії зазнала величезної якісної еволюції, зумовлену тими глобальними змінами, що відбулися в світі з моменту створення цієї організації [4, с. 56]. І хоча, як ми вже зазначали, вона не була створена, ані для регулювання спортивної діяльності, ані для протидії використанню допінгу в спорті, але сьогодні ЮНЕСКО, поза всім іншим, стала й провідною установою Організації Об'єднаних Націй в галузі фізичного виховання, спорту та планомірної боротьби з допінгом. Вважаємо, що цікавим простежити в історичному контексті розширення інтересів такої організації, як ЮНЕСКО, на фізичну культуру та спорт, а також включення в сферу її діяльності здійснення протидії використанню допінгу в спорті.

Зазначимо, що створення ЮНЕСКО хронологічно прийшлося на кінець так званої «золотої ери» використання допінгу в спорті, існування якої було можливим через практичну відсутність будь-яких дієвих заборон та правового регулювання цієї сфери, а також через те, що для спортивного та світового співтовариства ще була неочевидною та шкода для здоров'я спортсмена, яку спричиняє використання стимулюючих препаратів.

Однак вже 60-ті роки ХХ століття стали для людства періодом загострення та актуалізації проблем використання допінгу у спортивних змаганнях за умов, коли спортивним організаціям, державам та міжнародному співтовариству надалі вже було неможливим «не помічати» проблему використання допінгу. Це відбувалося через цілу низку допінгових скандалів, найбільш гучні серед яких були пов'язані зі смертями спортсменів, які використовували допінг під час своєї участі у спортивних змаганнях.

Вказані події, а також зростання світового інтересу до спортивної сфери, змушували ЮНЕСКО звертати все більшу увагу на неї, а також визнавати, що спорт, спортивні змагання та фізична освіта не менше, ніж книги та витвори мистецтва, сприяють зближенню і взаємному розумінню народів, як є однією з найважливіших статутних цілей ЮНЕСКО (ст.1) [1].

Важливим кроком в напрямку визнання ролі спорту як важливого чинника сучасного розвитку стає спільне прийняття ЮНЕСКО разом з Міжнародною Радою фізичного виховання і спорту (СІЄПС) Маніфесту про спорт у 1964 році [5] (далі – Маніфест 1964 року), в якому була підкреслена його важлива соціальна функція в сучасному світі та міжнародне гуманістичне значення. Маніфест включає, зокрема, розділи «Спорт у школі», «Спорт на дозвіллі» тощо.

Цей момент, безумовно, стає поворотним в практиці діяльності ЮНЕСКО в світовій спортивній та антидопінговій сферах. Хоча положення Маніфесту 1964 року носили суто декларативний характер та не мали жодної загальнообов'язкової юридичної сили, але вони поклали початок цілої епохи в історії ЮНЕСКО, яка характеризувалася виданням нею серії актів «м'якого права», що почали врегульовувати

міжнародну спортивну діяльність та запроваджувати антидопінгові заборони на міжнародному рівні.

Саме починаючи з цього моменту, для світового співтовариства приходить усвідомлення та починають набувати свого закріплення положення, що ігри, спортивні змагання і заняття фізичною культурою відіграють важливу роль в розвитку людства [6, с. 71]. Що завдяки своєму поширенню, популярності та позитивним характеристикам спорт є ідеальним інструментом розвитку забезпечення миру в світі. Що спорт є потужним інструментом зміцнення соціальних зв'язків і мереж, а також просування ідеалів миру, братерства, солідарності, ненасильництва, терпимості і справедливості. Що спорт як універсальна мова може стати потужним інструментом сприяння миру, терпимості і взаєморозуміння, об'єднуючи людей через кордони, культури і релігії. Такі цінності спорту, як робота в команді, справедливість, дисципліна, повага до супротивника і правил гри, є зрозумілими в усьому світі і можуть бути використані для впровадження солідарності, соціальної згуртованості та мирного співіснування народів світу. Спортивні програми передбачають зустрічі на дружній або нейтральній території, в умовах, де агресія може контролюватися, регулюватися та трансформуватися і, отже, сприяє зближенню й примиренню між протилежними сторонами. І хоча лише тільки спорт не може зупинити чи вирішити гострий конфлікт, але він являє собою гнучким і економічно ефективним інструментом для запобігання конфліктам та проведення ефективної пост-конфліктної роботи [7].

Звичайно, на етапі прийняття Маніфесту 1964 року боротьба з допінгом ще не стала предметом міжнародного врегулювання, ані в межах ЮНЕСКО, ані на світовому рівні, але такий погляд на спорт і визнання його ключової ролі в справі встановлення та підтримання миру на планеті, назавжди вводить його в коло інтересів міжнародної спільноти та окреслює новий вектор діяльності ЮНЕСКО.

Практичною реалізацією Маніфесту 1964 року стало зокрема те, що, починаючи з 1971 року, з ініціативи ЮНЕСКО та СІЕПС (Міжнародна рада фізичного виховання і спорту) стали проходити регулярні міжнародні наради міністрів спорту європейських країн, які виробляли загальноєвропейську політику в галузі фізичної культури і спорту.

Зазначимо, що саме в цей період Міжнародним Олімпійським Комітетом починають складатися перші переліки заборонених для використання під час спортивних змагань препаратів, а також створюється спеціальна комісія по боротьбі з допінгом, якою були вперше проведені вибіркові допінг-тести перед змаганнями (в 1968 на ХІХ Літніх Олімпійських Іграх в Мехіко), які вже з 1972 року стають обов'язковими для всіх видів олімпійської програми, та поступово антидопінговий принцип починає розповсюджуватися на світові та регіональні чемпіонати з більшості видів спорту.

Після цього роль спорту, олімпійського руху, його значення для розвитку конструктивного міжнародного діалогу, а також проблеми використання допінгу в спорті ставали предметом обговорення не тільки в рамках міжнародних організацій, а й на міжнародних політичних форумах, що свідчить про остаточне включення в цей період спорту до числа найважливіших міжнародних питань. У 1975 р. в Гельсінкі відбулася нарада з безпеки і співробітництва в Європі, в роботі якої взяли участь 35 європейських держав, а також США і Канада. Учасники наради звернулися із закликом до урядів європейських країн сприяти розвитку спортивних зв'язків як фактору, що спрямований на розвиток світу і добросусідських відносин. У підсумковому документі, прийнятому на нараді, була підкреслена особлива роль міжнародних спортивних зв'язків для розвитку дружніх контактів між людьми, а також висловлено прагнення держав-учасниць наради підтримувати спортивні контакти на офіційному і неофіційному рівнях. У документі було сказано, що з метою розширення існуючих зв'язків і співробітництва в галузі спорту держави-учасниці будуть заохочувати відповідні контакти і обміни, включаючи спортивні зустрічі і змагання всіх видів, що проводяться на основі загальноприйнятих міжнародних правил, положень та практики.

Розуміючи, що спорт, спортивні зв'язки здатні зробити позитивний внесок в оздоровлення міжнародних відносин і повинні враховуватися при побудові міждержавних відносин, в 1970-х роках ЮНЕСКО була стурбована відсутністю стандартів та інститутів фізичної освіти та спорту на міжнародному рівні. Тож на XX сесії ЮНЕСКО в Парижі 21 листопада 1978 року була прийнята Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту [8] (далі – Хартія 1978 року), яка стала черговим знаковим документом в розвитку міжнародного співробітництва в сфері гуманітарної діяльності в спорті, а також наступним кроком до міжнародно-правового врегулювання сфери протидії використанню допінгу в спорті.

Хартією 1978 року закріплюються надзвичайно важливі положення, такі як: право кожної людини на доступ до фізичного виховання і спорту; право розвивати фізичні, інтелектуальні та моральні здібності за допомогою фізичного виховання і спорту; можливість для кожної людини, відповідно до спортивних традицій своєї країни мати всі можливості для участі у фізичному вихованні та спорті для поліпшення свого фізичного стану і досягнення рівня спортивних успіхів згідно своїм здібностям; необхідність надавати особливі умови молоді, включаючи дітей дошкільного віку, літнім людям та особам з фізичними або розумовими вадами для всебічного розвитку їх особистості за допомогою програм фізичного виховання і спорту, пристосованих до їх потреб; підкреслюється важливість та необхідність міжнародного співробітництва в спортивній сфері; підкреслення того факту, що фізичне виховання і спорт збагачують суспільні відносини і розвивають спортивний дух (чесна гра), який за межами самого спорту є необхідним для життя в суспільстві, та багато інших знакових положень [6, с. 38].

Важливо відмітити, що вищевказана Хартія 1978 року, безумовно, належала до так званих норм «м'якого» [3, с. 65] міжнародного права, чия специфіка складається в тому, що вони, з одного боку, не містять юридично обов'язкових правил поведінки, а з іншого боку – спонукають до певного комплексу дій ті держави, що приєдналися до таких норм безпосередньо або в межах членства у міжнародній організації, що розробила таку рекомендацію. Важливою особливістю норм «м'якого права» є їх неочевидна на перший погляд здатність виконувати певну регулятивну функцію та – за допомогою цілої низки способів – поступово перетворюватися на загальнообов'язкові норми «твердого права». Яскравим прикладом чого може слугувати приклад подальшого розвитку та міжнародно-правового закріплення ідей, які були викладені в Хартії 1978 року. Так, після її затвердження найважливішим напрямом діяльності ЮНЕСКО в області спорту стало розгортання та активізація спортивної освіти серед дітей та молоді, а також реалізація низки освітніх проектів в спортивній сфері – наприклад, «Якісне фізичне виховання», «Жінки та спорт», «Традиційні ігри та спорт» тощо [9; 10]. Також, починаючи з 1978 році в структурі ЮНЕСКО починають діяти Міжурядовий комітет по фізичному вихованню та спорту (СІГЕПС) та Міжнародний фонд розвитку фізичної культури та спорту (ФІДЕПС).

Також ЮНЕСКО починає регулярно проводити конференції міністрів та старших посадових осіб, відповідальних за спорт та фізичне виховання (МІНЕПС). Метою діяльності, якої стає вироблення стратегії для реалізації положень Хартії 1978 року. Прикладом знакової зустрічі саме для антидопінгової діяльності можуть бути Друга Міжнародна конференція міністрів і старших посадових осіб, відповідальних за спорт і фізичне виховання, що була організована та проведена ЮНЕСКО в 1988 році в Москві, учасниками якої було складено та ухвалено Рекомендацію № 5 щодо допінгу. Вказана Рекомендація також в подальшому лягла в основу міжнародно-правового врегулювання антидопінгової боротьби в спорті.

Наступними кроками міжнародної спільноти у напрямку протидії використанню допінгових препаратів та методів, які ґрунтувалися на принципах, закріплених в Хартії 1978 року, стали події, які ми розглянемо нижче.

У 1988 році МОК скликав першу Всесвітню конференцію з допінгу в спорті [4, с. 41], а у 1989 році з'явилися перші пропозиції про створення незалежного антидо-

пінгового органу. Початок створення нормативно-правової бази з врегулювання міжнародного співробітництва щодо антидопінгової діяльності поклала Рада Європи, яка прийняла в 1989 році Конвенцію проти застосування допінгу (далі – Конвенція 1989 року) [9].

В преамбулі до Конвенції 1989 року, зокрема, вказується, що держави-члени Ради Європи, які стурбовані зростаючим використанням спортсменами та спортсменками допінгових препаратів і методів під час спортивних заходів і наслідками такого використання для здоров'я учасників і для майбутнього спорту, усвідомлюючи, що ця проблема загрожує принципам етики і цінностям виховання, які містяться в Олімпійській хартії, Міжнародній хартії спорту та фізичного виховання ЮНЕСКО і резолюції Комітету міністрів Ради Європи, відомій як «Європейська хартія спорту для всіх», посилаючись на рекомендацію № 5 щодо допінгу, ухвалену 2-ою Міжнародною конференцією міністрів і старших посадових осіб, відповідальних за спорт і фізичне виховання, яка була організована ЮНЕСКО в Москві (1988 рік), погодилися на прийняття цієї Конвенції.

Таким чином, ми спостерігаємо той самий процес, коли «м'які» та необов'язкові норми, які приймалися ЮНЕСКО та органами, що включені до її складу, поступово отримують свого закріплення у все більшій кількості антидопінгових міжнародно-правових актів на різному рівні. Тож не буде перебільшенням стверджувати, що саме завдяки своєчасній та цілеспрямованій діяльності ЮНЕСКО в сфері протидії використанню допінгу в спорті, антидопінгова боротьба була офіційно переведена від фази латентності, коли проблеми допінгу були чимось таким, про що не дуже розмовляли, до етапу, коли ці проблеми почали набувати відкритого міжнародно-правового закріплення – починаючи від міжнародно-правового закріплення поняття «допінгу» та до масової прямої заборони використання спортсменами стимулюючих препаратів під час їх участі у спортивних змаганнях. Ми бачимо, що на цьому етапі співробітництво щодо антидопінгової діяльності стає насправді міжнародним та Міжнародна хартія фізичного виховання та спорту, яка була прийнята ЮНЕСКО в 1978 році, стає основою для прийняття Радою Європи Антидопінгової конвенції 1989 року.

Період після розпаду СРСР та закінчення холодної війни для антидопінгової сфери характеризується тим, що у зв'язку з набуттям спортом насправді глобальних рис та через посилення міжнародно-правової взаємодії в спортивній сфері спостерігається зростання координації зусиль спортивних та міжнародних організацій, а також держав між собою, й формуванням відповідної загальносвітової наукової та правової бази в сфері заборони використання допінгу. Неприпустимість використання допінгу в спорті на цьому етапі не тільки стає очевидною для всіх учасників спортивного руху, а й отримує належне нормативне та організаційно-правове закріплення на локальному, міжнародному та глобальному рівнях.

Найважливішою подією цього періоду стає створення 10 листопада 1999 року в Лозанні Всесвітнього антидопінгового агентства (World Anti-Doping Agency – WADA) (далі – ВАДА) – цієї «унікальною гібридною організацією», управління і фінансування якої здійснюють в рівній мірі Олімпійський рух і уряди держав-учасниць. А також прийняття нею в 2003 році Всесвітнього антидопінгового кодексу [11] (далі – Кодекс 2003 року), який кодифікував та офіційно закріпив в собі всі досягнення міжнародно-правової спільноти (в тому числі ЮНЕСКО) в сфері боротьби з використанням допінгу. Цей кодекс спричинив поширення дії цілої групи антидопінгових норм корпоративного характеру, спрямованих на боротьбу з допінгом, на спортсменів, що беруть участь в міжнародних змаганнях, національні та міжнародні спортивні Федерації з олімпійських видів спорту, Міжнародний олімпійський комітет тощо.

Найвищим досягненням ЮНЕСКО в сфері протидії допінгу на теперішній час стало прийняття нею в 2005 році Міжнародної конвенції ЮНЕСКО про боротьбу з допінгом в спорті [12] (надалі – Конвенція ЮНЕСКО), що офіційно закріпило місце цієї організації як найважливішого актора міжнародних відносин в антидопінговій боротьбі.

Розглянемо передумови прийняття Конвенції ЮНЕСКО дещо детальніше. По суті, на той момент ЮНЕСКО фактично відгукнулася на заклики міжнародного співтовариства про необхідність розробки Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті, оскільки всі нормативні акти, які були спрямовані на врегулювання цієї сфери на той час, мали основний суттєвий недолік – всі вони не носили загальнообов'язкового характеру для всіх учасників світового спортивного руху та, за бажанням, легко могли бути проігноровані зацікавленими сторонами.

Ще на третій Міжнародній конференції міністрів і керівних працівників, відповідальних за фізичне виховання і спорт (МІНЕПС ІІІ), яка пройшла в Уругваї в грудні 1999 року, учасники висловили занепокоєність у зв'язку з масовими випадками неетичної поведінки учасників спортивних змагань і випадками використання допінгу у спорті, та звернулися до всіх країн з настійним закликом вжити узгоджені дії. Вже тоді було очевидно, що прийняття відповідного загальнообов'язкового міжнародного документу в сфері врегулювання питань використання допінгу в спорті стає лише питанням часу.

Проблема допінгу стала одним з основних питань на зустрічі за круглим столом міністрів і керівних працівників, відповідальних за фізичне виховання і спорт, організований в 2003 році з ініціативи ЮНЕСКО. У заключному комюніке, виданому від імені 103 держав-членів і 20 міжурядових і неурядових організацій, відзначалася небезпека, що створюється допінгом у спорті, не тільки як порушення спортивної етики, але і як небезпека для здоров'я суспільства. Після наради за круглим столом було прийнято рішення розглянути питання про допінг у спорті саме в рамках міжнародної конвенції [6], яка би носила загальнообов'язковий характер. Учасники взяли на себе зобов'язання підготувати міжнародну конвенцію, зосереджену на питаннях освіти, інформації, досліджень, методах контролю та санкції, до Літніх Олімпійських ігор 2004 року і не пізніше, ніж до Зимових Олімпійських ігор 2006 року.

В результаті проведення консультацій і нарад за участю представників майже 100 країн така Конвенція була підготовлена і прийнята на 33-й сесії ЮНЕСКО, яка відбулася з 3 по 21 жовтня 2005 року в Парижі. Міжнародна конвенція ЮНЕСКО про боротьбу з допінгом в спорті вступила в чинність 1 лютого 2007 року. Це найбільш успішна конвенція в історії ЮНЕСКО, яку на даний момент ратифікували понад 170 країн.

Можна впевнено стверджувати, що введення в дію Конвенції 2005 року стало справжньою точкою відліку у новітній історії антидопінгової діяльності та визначним досягненням ЮНЕСКО в справі боротьби з допінгом в світі. На теперішній момент Конвенція ЮНЕСКО 2005 року забезпечила ту міжнародно-правову основу антидопінгової діяльності, яка була відсутня раніше. Ніколи раніше глобальні антидопінгові зусилля не були такими сильними та зосередженими на забезпеченні чесного та справедливого середовища для спортсменів.

Зазначимо, що на основі Конвенції ЮНЕСКО уряди різних країн світу вперше домовилися застосовувати загальнообов'язкові норми міжнародного права для боротьби з допінгом. Конвенція також дозволяє забезпечити ефективну реалізацію Кодексу 2003 року та Міжнародних стандартів ВАДА, прийнятих на його розвиток, яка є неурядовими документами та до прийняття Конвенції ЮНЕСКО мали обмежене коло застосування. Вказані міри призвели до надзвичайно високої ефективності впливу Конвенції ЮНЕСКО на держави та спортивне співтовариство.

Важливим моментом в будь-якій програмі ЮНЕСКО є та роль, яка відводиться в ній освіті. Не стала виключенням і антидопінгова діяльність, де істотна увага приділяється профілактичним заходам, що спрямовані на недопущення використання допінгу: розробці спеціальних програм, спрямованих на пропаганду серед молоді принципів етики та чесної гри в спорті, та активне інформування та роз'яснення спортсменам згубних наслідків застосування заборонених препаратів і методів. Це відбувається, зокрема, шляхом залучення до антидопінгової діяльності всіх учасників олімпійського

руху, міжнародної громадськості, урядових та міжурядових організацій задля підвищення обізнаності спортсменів сьогоденного та завтрашнього дня. ЮНЕСКО готує освітні програми та брошури, спеціально призначені для молоді, щоб допомогти школам, спортивним організаціям та урядам поширити ідею боротьби з допінгом.

Висновки і пропозиції. ЮНЕСКО на момент свого створення в 1945 році була достатньо далекою від спортивних та антидопінгових питань, але на теперішній момент вона перетворилася в одну з провідних установ Організації Об'єднаних Націй в галузі фізичного виховання та спорту, а також одну з найбільших міжурядових організацій світу, що протистоїть використанню допінгу в професійному спорті. Разом зі світовим співтовариством ЮНЕСКО було пройдено шлях від замовчування проблеми використання допінгу, коли міжнародна спільнота взагалі робила вигляд, що такої проблеми, як допінг у спорті, не існує; до чіткого безкомпромісного визначення не тільки етичних, але й юридичних кордонів використанню заборонених препаратів та методів спортсменами при участі у спортивних змаганнях.

За участі ЮНЕСКО було прийнято декілька надзвичайно важливих документів в цій сфері. Серед них: Маніфест про спорт у 1964 році (разом з Міжнародною Радою фізичного виховання і спорту – СІЄПС); Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту 1978 року (яка стала основою для прийняття багатьох важливих документів іншими міжнародними організаціями, зокрема Олімпійського антидопінгового кодексу МОК 1988 року та Антидопінгової конвенції Ради Європи 1989 року); та, звичайно, Міжнародна конвенція ЮНЕСКО про боротьбу з допінгом в спорті 2005 року. Кожний з цих документів назавжди став невід'ємною частиною історії формування міжнародного спортивного права та тим підґрунтям, на якому базується вся сучасна міжнародна антидопінгова боротьба в світі спорту.

На даний момент ЮНЕСКО є ключовим партнером Всесвітнього антидопінгового агентства в ділі боротьби з використанням допінгу у спорті. ЮНЕСКО несе відповідальність за виконання Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті і в зв'язку з цим співпрацює головним чином з урядами. ВАДА ж працює зі спортивними рухами (МОК, МПК, міжнародні спортивні федерації тощо), а також з антидопінговими організаціями для забезпечення дотримання Всесвітнього антидопінгового кодексу.

Звичайно, проблеми використання допінгу в спорті все ще не є вирішеними та подоланими, але ті позитивні результати в справі боротьби з використанням допінгу в спорті, які ми сьогодні маємо, багато в чому завдячують саме системній та зваженій діяльності ЮНЕСКО в цій сфері. Адже саме завдяки їй та її співробітництву з іншими міжнародними акторами та урядами держав, глобальні антидопінгові зусилля набули небувалих досі сил та зосередженості, які спрямовані на забезпечення чесного та справедливого середовища для спортсменів, що має надзвичайне значення для майбутнього всього світового спорту.

Список використаної літератури

1. Charter of the United Nations. Режим доступу: <https://www.un.org/en/charter-united-nations/>.
2. Casini, L. (2006). Global Hybrid Public-Private Bodies: the World Anti-Doping Agency (WADA). *International Organizations Law Review*, 2. – С. 425-487.
3. Schwarcz, S.L. Soft Law as Governing Law. (2019). *Duke Law School Public Law & Legal Theory Series Paper*, 2019-8, Режим доступу: <https://ssrn.com/abstract=3307418>.
4. The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Режим доступу: <https://en.wikipedia.org/wiki/UNESCO>.
5. Маніфест о спорте / отв. ред. М.В. Ларионова. – М.: Советский спорт, 1971. – 25 с.
6. Блажеев В. В. Спортивное право России / В. В. Блажеев, В.М. Байрамов. – Москва: Проспект, 2016. – 640 с.
7. Бороцько М.В. ЮНЕСКО: история создания и современная структура / М.В. Бороцько // Педагогика. – 2000. – № 2. – С. 81-89.
8. International Charter of physical education and sport. Режим доступу: http://www.unesco.org/education/pdf/SPORT_E.PDF.

9. Anti-Doping Convention. Режим доступу: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168007b0e0>.
10. Doping education brochure. Режим доступу: <http://www.unesco.org/new/ru/social-and-human-sciences/themes/anti-doping/education-resources/doping-education-brochure/>.
11. Всесвітній антидопінговий кодекс. / Національний антидопінговий центр України. [Перекл. з англ]. – К. : ABIA3, 2008. – 111 с. Режим доступу: <https://www.wada-ama.org/sites/default/files/resources/files/wada-2015-code-ru.pdf>.
12. International Convention against Doping in Sport. Режим доступу: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=31037&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

References

1. UNITED NATIONS (2019). Charter of the United Nations, 1945. Retrieved from: <https://www.un.org/en/charter-united-nations/>.
2. Casini, L. (2006). Global Hybrid Public-Private Bodies: the World Anti-Doping Agency (WADA). *International Organizations Law Review*, 2, 425-487.
3. Schwarcz, S.L. (2018). Soft Law as Governing Law. *Duke Law School Public Law & Legal Theory Series Paper*, 2019-8. Retrieved from: <https://ssrn.com/abstract=3307418>.
4. Wikipedia (2019). The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Retrieved from: <https://en.wikipedia.org/wiki/UNESCO>.
5. Larionova, M.V. (Ed.) (1971). *The Sport Manifesto, 1964*. Moscow: Soviet Sport [in Russian].
6. Blazheyev, V.V., & Bayramov, V.M. (2016). *Sports law of Russia*. Moscow: Prospect. [in Russian].
7. Borodko, M. V. (2000). UNESCO: history of creation and modern structure. *Pedagogika*, 2, 81-89. [in Russian].
8. UNESCO (2019). *International Charter of physical education and sport, 1978*. Retrieved from: http://www.unesco.org/education/pdf/SPORT_E.PDF.
9. The Council of Europe (2019). *Anti-Doping Convention, 1989*. Retrieved from: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168007b0e0>.
10. UNESCO Official Website. (2019). *Anti-Doping in Sport*. Retrieved from: <http://www.unesco.org/new/social-and-human-sciences/themes/anti-doping/unesco-and-wada/>.
11. World Anti-Doping Agency (2019). *Anti-Doping Code, 2015*. Retrieved from: <https://www.wada-ama.org/sites/default/files/resources/files/wada-2015-code-ru.pdf>.
12. UNESCO (2019). *International Convention against Doping in Sport, 2005*. Retrieved from: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=31037&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

Стаття надійшла 24.09.2019

Т. М. Акуленко, аспірантка
Національний університет «Одеська юридическа академия»
Кафедра міжнародного і європейського права
Фонтанська дорога, 23, Одеса, 65009, Україна
e-mail: akulenko_tata@ukr.net

РОЛЬ ЮНЕСКО В БОРЬБЕ С ДОПИНГОМ

Резюме

Статья посвящена обзору роли ЮНЕСКО в современной антидопинговой борьбе. Рассмотрены основные исторические этапы создания этой организации, ее становление как ведущего учреждения Организации Объединенных Наций в области физического воспитания, спорта и борьбы с допингом. ЮНЕСКО на момент своего создания в 1945 году была достаточно далека от спортивных и антидопинговых вопросов, но на текущий момент она превратилась в одну из ведущих учреждений Организации Объединенных Наций в области физического воспитания и спорта, а также одну из крупнейших межправительственных организаций мира, которая противостоит использованию допинга в профессиональном спорте.

Ключевые слова: ЮНЕСКО, спорт, допинг в спорте, антидопинговая политика, Международная конвенция ЮНЕСКО о борьбе с допингом в спорте, Антидопинговый кодекс.

T. M. Akulenko, Graduate Student
 the National University «Odessa Law Academy»
 the Department of International and European Law
 Fontanskaya Doroga, 23, Odessa, 65009, Ukraine
 e-mail: akulenko_tata@ukr.net

THE ROLE OF UNESCO IN THE FIGHT AGAINST DOPING

Summary

The article is devoted to the consideration of the role of UNESCO in modern anti-doping struggle. The purpose of the research is to assess the current role of UNESCO in combating doping in sport; an overview of the history of its creation in the context of the world anti-doping struggle; to study current experience of UNESCO's international cooperation with other international organizations involved in anti-doping activities; an analysis of the state of legal regulation of international cooperation in this field and the role of UNESCO in this settlement. It is necessary to identify those international instruments whose adoption has ensured the international legal prohibition of the use of doping in sporting competitions, and to determine what place and influence UNESCO's legislative and other activities have in this respect. It is also necessary to outline the network of specialized international organizations active in the field of sports in general and anti-doping activities in particular, and to demarcate their powers with UNESCO.

The extreme complexity and importance of the sporting field for the modern world is driving a growing number of violations of the rules established in this field. A large percentage of the total number of violations of sporting rules is the violation of the prohibition on doping in sports, when, in order to increase their chances of winning high-ranking awards, athletes are prepared to neglect any prohibitions, risking not only the principles of «fair sport» but also their own health, and even life. A large number of such violators are opposed by an extensive system of anti-doping organizations, the role of UNESCO among which is extremely important. Further improvement of the existing international anti-doping system requires a detailed study of UNESCO's role in this activity, which will outline further scientific and practical prospects for improving its effectiveness and overcoming the problem of doping in modern sport.

Research Methods (Methods): The methods of historicism, comparative and system analysis, as well as the method of formal logic, were used.

Results obtained: UNESCO was far from sports and anti-doping issues at its inception in 1945, but has now become one of the leading United Nations institutions in the field of physical education and sport, as well as one of the largest intergovernmental organizations, a world that opposes the use of doping in professional sports. With the participation of UNESCO, several extremely important instruments have been adopted in this area. These include the 1964 Manifesto for Sport (jointly with the International Council on Physical Education and Sports – SICEP); The International Charter on Physical Education and Sports of 1978 (which became the basis for the adoption of many important documents by other international organizations, including the IOC Olympic Anti-Doping Code of 1988 and the 1989 Council of Europe Anti-Doping Convention); and, of course, the 2005 UNESCO International Convention against Doping in Sport. Each of these documents has forever become an integral part of the history of the formation of international sports law and the basis on which all modern international anti-doping struggle in the world of sports is based.

UNESCO is currently a key partner of the World Anti-Doping Agency in the fight against doping in sport. UNESCO is responsible for the implementation of the International Convention on the Suppression of Doping in Sport and, in so doing, cooperates mainly with governments. WADA also works with sports movements (IOC, IPC, international sports federations, etc.), as well as with anti-doping organizations to ensure compliance with the World Anti-Doping Code.

The practical value of the article: at present, the international system of combating doping in sports is experiencing a systemic crisis caused by inefficient methods of interaction between anti-doping organizations, corruption and the lack of large-scale global organizations that counteract the use of doping in the target doping. Research in this area draws the attention of the scientific community and practitioners in the field of anti-doping to the need to review the anti-doping methods used. It is necessary to change the vector of efforts to find stricter penalties for violations to find ways to encourage lawful behavior. We believe that it is UNESCO with its credibility and influence that can be a source of change that takes doping in sport to a whole new level.

Keywords: UNESCO, sport, doping in sports, anti-doping policy, UNESCO International Convention against Doping in Sports, Anti-Doping Code.